

ØSTFOLD HISTORIELAG

meldingsblad

Nr. 2 – 2008 – Årgang 32 – Opplag 4500
Redaksjonen avsluttet 26. november 2008

Formannens spalte.....	2
Slaget ved Prestebakke	3
Tapet av Båhuslen	9
Kulturdugnad....	14
Faste komiteer... ..	16
Slektforsker- dagen	17
Gravminner	18
Historiedagen....	20
Fotokurs.....	21
Referat	22
Nytt om bøker ...	23
Kontaktpers.	28
Nye medl.	29

Neste nummer av
Meldingsbladet kommer
2. kvartal 2009

Gravminnene rundt om er kulturminner som må tas aktivt vare på – pleies og skjottes. På dette velholdte jernkorset som er å se på Varteig kirkegård står:

«Her hviler støvet av Anne Katrine Thostens datter fød paa Askerby 20 oobr. 1807. Død paa Thorby 14. Mai 1871.

Ole Thostensen fød på Thorby 9. Nobr 1800. Død samme steds 15. juni 1974»

Formannens spalte

Endelig er det advent med lyse både ute og inne. Det er en fin skikk å tenne lyse i en mørk tid, og det er fint når lysene står der og skinner og det er tid for å ta fram tradisjonene, stresse ned litt og hygge seg med gjøremålene fram mot jul.

Det er en travel tid, men vi bør ta oss tid til noen rolige stunder. Tenk, tidlig en morgen – det er mørkt og stille i huset, bare adventlysene er tent – det å kunne sette seg ned litt da med kaffekoppen – det gjør godt.

Vi har hatt en særdeles travel høst i Østfold Historielag. I forbindelse med Kulturminneåret 2009, har vi startet et stort prosjekt med å få registrert og digitalisert kulturminnene her i fylket. Målet er at alle kulturminner, både fredete og ikke fredete, skal presenteres på internett med både tekst og bilder.

Alle data vil bli lagret i Kulturminnebasen og på sikt vil de også bli overført til den nasjonale kulturminnebasen Askeladden. Vi har et godt og nært samarbeid med alle lokallagene, Fylkeskonservatoren og kommunene her i Østfold. Kurs og møter er avholdt og vi håper at når vi går over fra 2008 til 2009, skal vi alle være godt rustet for en stor og viktig oppgave, som ikke blir ferdig i Kulturminneåret, men som kommer til å fortsette i mange år.

Hvis det er noen medlemmer rundt om i Østfold som har lyst til å være med på dette prosjektet, ta kontakt med ditt lokale historielag.

Jeg ønsker alle en fin adventtid, en god og fin jul og et godt nytt år!

Marit Egeberg Krog

Adventslisene

*Så tenner vi et lys i kveld
vi tenner det for glede.
Det står og skinner for seg selv
og oss som er tilstede.
Så tenner vi et lys i kveld,
vi tenner det for glede.
Så tenner vi to lys i kveld,
to lys for håp og glede.
De står og skinner for seg selv
og oss som er tilstede.
Så tenner vi to lys i kveld,
to lys for håp og glede.*

*Så tenner vi tre lys i kveld
for lengsel, håp og glede.
De står og skinner for seg selv
og oss som er tilstede.
Så tenner vi tre lys i kveld,
for lengsel, håp og glede.
Vi tenner fire lys i kveld
og lar dem brenne ned
for lengsel, glede, håp og fred,
men mest allikevel
for fred på denne lille jord
der menneskene bor.*

– Inger Hagerup

Det skjedde på Prestebakke sommeren 1808:

Kulene suste og blankvåpnene skar gjennom kjøtt og blod

Slaget ved Prestebakke i tegneren A. Blocks strek.

I år er det 200 år siden kulene suste, blankvåpnene skar gjennom kjøtt og blod og mange segnet om på Prestebakke i Enningdalen sør for Halden. Nok en gang var Danmark-Norge og Sverige i krig.

Krig og matmangel – det kunne knapt verre bli i 1808 og 1809. Krig med Sverige, blokade av engelske krigsskip utenfor kysten og en kornhøst som slo feil på våre kanter av landet. Knapt var de svenske soldatene ute av landet, før sulten gnog i tarmene, især på fattigfolk og andre uten tilgang til reserver eller kapital.

Høsten 1807 gikk den engelske flåten løs på København, beskjøt byen så flere tusen mennesker døde, ødela marineverftet på Holmen og tok med seg den dansk-norske marineflåten som lå oppankret der. Engelskmennene ville forhindre at Danmark-Norge sluttet seg til Napoleon, og etter angrepet var det paradoksalt nettopp det som skjedde. Men historien vet å fortelle at England to ganger tidligere forgjeves hadde fremsatt alliansetilbud til den danske kronprins Fredrik. En drøy uke senere undertegnet franske og danske utsendinger en alliansetraktat i byen Fontainebleau – og Danmark-Norge var i samme stund Englands fiende.

«... af helvedet udspyet»

England svarte med å sette Danmark-Norge i blokade, og engelske krigsskip patroljerte utenfor norskekysten. Engelske matroser gjorde strandhugg på

Sørlandet og sprengte fortet på Flekkerøya. Resultatet ble som ventet: engelskmennene ble utskjelt som røvere og «snigmordere – af helvedet udspyt».

Forbindelsen med København ble effektivt brutt – verken det ene eller det andre nådde frem til Norge og landets flåte av handelsskip lå innesperret i havnene. Og som ikke det var ille nok, slo kornhøsten feil i vår del av landet i 1809. Det tok ikke lang tid før matmangelen var stor, for ikke å si prekær rundt om. Folk spiste nær sagt alt som kunne døyve sulten. Mange malte opp bark og blandet i melet, for å drøye dette mest mulig, mens andre forsøkte å berge livet ved å koke lav som ble servert som grøt.

Det gikk som det måtte gå: den ene etter den andre sultet regelrett i hjel eller døde fordi de var så avkrefet at de ble et lett bytte for sykdommer. Tallet på gravlagte steg enkelte steder til dobbelte, døden sparte verken kvinne eller mann, jente eller gutt.

Det var, for å si det mildt, begredelige tider. Ute i Europa herjet Napoleons hærstyrker og Danmark-Norge som hadde vært nøytralt da England slo til mot København, var blitt alliert med en stormanns- og krigsgal korsikaner. Strengt tatt var han italiener med italiensk som morsmål, men i 1769, året før han ble født, ble Korsika innlemmet i det franske riket. Han hadde først tilranet seg makten i Frankrike, og nå drømte han om å legge hele Europa under seg.

En ulykke kommer som kjent sjelden alene– alliansetraktaten forpliktet Danmark-Norge til å erklære Sverige krig, hvis Frankrike og dets tidligere fiende, nå tvangsallierte Russland, gjorde det. I februar 1808 gikk Russland løs på Finland som hadde ligget under det svenske kongedømmet i nesten 700 år og gjort til et autonomt fyrstedømme. Sverige-Finland hadde avslått å delta i Napoleons allianse, og den russiske tsaren slo. Noen uker senere – 14. mars erklærte Danmark-Norge krig mot Sverige. Nå var Norge totalt isolert fra Danmark, i og med at også landeveien sørover gjennom Sverige var sperret.

«blot emellan krigsmän»

Det var opp takten til at svenske soldater sommeren 1808 igjen stod på norsk grunn, og denne gang med en viss rett, for så vidt som de angrep en nasjon som hadde erklært dem krig. Svenskene forsøkte å vinne forståelse for hva de gjorde. Fra sveveballonger slapp de flygeblad, der nordmennene ble oppfordret til å ta situasjonen med ro, samarbeide med invasjonshæren og være vitende om at krigshandlinger skulle utkjempes «blot emellan krigsmän».

I juni gikk Sverige til angrep på den sønnenfjelske delen av Norge med en samlet styrke på om lag 15 000 mann og brøt inn over grensen flere steder.

Det kom til flere trefninger, men større slag ble ikke utkjempet. Svenskene rykket fram på alle større veier som første til Østlandet. Det nordligste angrepet ble satt inn mot Solør og Kongsvinger, lenger sør mot Aurskog og Blaker, Ørje, Kroksund, Onstadsund, Prestebakke og Berby. Soldater fra den svenske 4. brigade rykket inn og besatte sør for linjen Berby-Ende-Prestebakke.

I trefningen som fant sted ved Prestebakke 10. juni, vant den norske øverstkommanderende prins Christian August av Augustenborg sin største seier. De svenske styrkene hadde rykket inn allerede i mai og besatt en linje fra Prestebakke-Ende-Berby på sørsiden av Ørelva. I en knipetangsmanøver klarte ca. 770 manns store norske styrken ledet av kaptein Arild Huitfeldt å ta til fange 360 til 380 av angriperne (tallet varierer i de tilgjengelige kildene), mens 40 til 60 svensker ble drept. Blant dem som ble tatt til fange var sjefen for den svenske styrken, oberstløytnant Anton von Knorring (1766–1834). Den norske styrken hadde svært beskjedne tap: to offiserer og tre menige soldater ble drept, mens seks ble såret. Men seieren ble kortvarig, bare fire dager etter angrep en svensk styrke på nytt og beleiret Prestebakke, en beleiring som ble opphevet knapt en uke etter.

Det er ikke usannsynlig at langt flere på begge sider døde som følge av trefningene. De oppgitte tall referer utelukkende til kamphandlingene, og tar ikke med det ukjente antall som døde senere på grunn av pådratte skader eller sykdom feltoppholdet medførte. Ifølge dagboksopptegetnelser fra en av dem som kjempet på norsk side så døde skadede og syke soldater «som fluer» under opphold ved sykehus i Fredrikshald og i Fredrikstad.

«Ble lurad att kapitulera»

Knorring, den svenske oberstløytnanten som ble tatt til fange, ble senere friggitt. Av en svensk kilde fremgår at:

«Under återtåget från Norge 1808 blev han med sin bataljon överrumplad och lurad att kapitulera vid Praestebakke kyrka nära bohüslänsgränsen, varför han 1809 av generalkrigsrätten dömdes till sex månaders suspension och ersättande av två förlorade bergskanoner...». Straffen ble senere redusert til to måneders suspensjon.

Idd og Enningsdalen Historielags sekretær Jens Bakke har besøkt Riksarkivet, for å finne fram mer bakgrunnsmateriale, og forteller at han der fant et brev undertegnet av A. Knorring datert Skåltorp 9. april 1809. Han påpeker også at Knorring som de fleste svenske soldater og offiserer tatt ved Prestebakke, satt i norsk fangenskap fram til våren/forsommeren 1809. De var bl.a. ved Kongsberg, i Gudbrandsdalen og ved Drammen.

Et stort antall av de svenske soldatene som ble tatt ved Prestebakke,

Trangen og Toverud som krigsfanger ble for øvrig overført helt til Bergen – uvisst av hvilken grunn, men det er blitt spekulert i både sikkerhetsmessige årsaker og at vinteren på Østlandet var særdeles hard i 1808–1809.

En spesiell våpentilstand

Trefningene ved Prestebakke ble i realiteten de siste av en viss størrelse som ble utkjempet mellom Sverige og Danmark-Norge i 1808. Mindre trefninger fant imidlertid sted ut over senhøsten og tidligvinteren, bl.a. ved Berby. Der ble bergenshusiske grenaderer utplassert i slutten av august og begynnelsen av september. De marsjerte fra Fredrikstad, gjennom Skjeberg og til Fredrikshald og ble utskiptet i prammer opp til enden av Iddefjorden.

I Østfold Historielags tidsskrift WiwaR nr. 5, 1975 er det tatt inn utdrag av «Erindringer fra krigsaarene 1808–1814, optegnet av Jacob R. Vasbotn», dagboksnotater som i 1927 ble utgitt i bokform av hans barnebarn. Jacob R. Vasbotn var grenader ved Bergenshusiske Grenaderbataljon og deltok ved Berby 25 år gammel. Vasbotn noterte flittig, og han gjengav med stor detaljrikdom det han opplevde.

«... der gjorde vi Vagt i 5 Dage, og var samme Tid megen Sne og utrolig koldt og Snefog hver Dag, som vi maate udholde. Hus havde vi ikke nogen Mand.», skriver han blant annet etter å ha stått vakt ved grenselinjen.

Han skriver også om angrep fra svenskene: «... vi havde da staaet i Kamp i fulde 5 Timer. Alle var trætte og matte af Kamp, alle laa paa Marken indtil den Svenske Arme var bortreist, da formerede vi Kjæde og marserede tilbage for at lede efter alle som var saaret eller skudt.»

Den unge grenader endte på «sygehus» i Fredrikshald og i Fredrikstad, og av det han skriver må forholdene ha vært forferdelige: «men var dog faa af dem som kom igjen derfra levende. Der døde hver Dag ligesom Fluer ...»

7. desember samme år ble det inngått avtale om våpentilstand mellom Christian August og den svenske offiser som var øverstkommanderende ved grensen mot Norge. Men den formelle fredsavtalen ble først inngått ett år senere. Denne våpentilstandsavtalen var ganske spesiell, i og med at den tjente to hensikter: dels å la våpnene tie, dels å gi svenske offiserer pusterom, for å avsette den svenske kongen Gustav 4. Adolf.

Det hadde seg nemlig slik at i svenske offiserskretser var en voksende misnøye med svenskekongen av både den ene og den andre årsaken. En av dem var nok at Sverige måtte bite i gresset for Russland og se Finland gå tapt, i tillegg kom det faktum at innfallene i Norge hadde gått skeis og endelig at kongen selv fikk etter hvert noe nedsatt politisk gangsyn iblandet mystiske religiøse forestillinger. Han så Napoleon som Dyret i Johannes' Åpenbaring, som han mente han personlig måtte utslette. Noen år tidligere hadde

han selv deltatt i kamper mot Napoleons soldater bevæpnet med 100 år gamle pistoler som hadde tilhørt Karl XII!

Offiserene murret mot kongen allerede i 1807, og flere planer om å avsette ham ble fremsatt uten at de ble gjennomført. Det var først da sjefen for den värmlandske fordelingen, offiseren og forfatteren grev Georg Adlersparre, reiste opprørsfanen i mars 1809 at det ble fart i sakene. I spissen for soldatene marsjerte han mot Stockholm, og da offiserene i hovedstaden raskt kom under vær med det, slo de til. De satte kongen i arrest i slottet på Grips-holm, som ikke hadde vært i bruk på lenge og dessuten iskaldt. Med andre ord nokså uvante omgivelser og forhold for en som var atskillig bedre vant.

Gammel, senil og barnløs

Statskuppet ble ledsaget av en ny forfatning som ble vedtatt av stendene om lag fire måneder senere. Den 6. juni ble kongens bror, gammel, senil og barnløs, utropt til konge med navnet Karl XIII. Men det var bare et mellom-spill, Sverige måtte ha en yngre konge som kunne sørge for en arving til tronen. Valget falt på mannen som hadde vært øverstkommanderende for de norske styrkene prins Christian August – og han aksepterte.

Det kom ikke helt uventet på ham, en utsending fra Adlersparre hadde kommet ens ærend til Kongsvinger og fått løfte om at nordmennene skulle holde seg i ro, dersom svenskekongen ble avsatt. I samtalene la utsendingen, major C. H. Ankarsvärd, ikke skjul på at Christian August ville være en ønsket kandidat til den svenske tronen. Valget fant sted 29. desember 1809 og året etter ble han adoptert av den barnløse Karl XIII, dermed var det hele på plass.

I midten av november 1809 møtes danske og svenske utsendinger til fredsforhandlinger og en fredsavtale inngås 10. desember 1809 i Jönköping. Ingen territorielle krav ble fremsatt under forhandlingene.

Det var særlig to forhold som lå til grunn for at svenskene kastet blikket sitt på Christian August: svenskene så gjerne at Norge ble knyttet til Sverige, og Christian August nøt stor respekt i Norge – ja, mer enn det: han var svært populær. Ved å velge ham mente svenskene at nordmennene heller ville foretrekke Sverige fremfor Danmark – og faktisk var det mange toneangi-vende i den norske makteliten som anså det for fordelaktig.

Det gjaldt ikke minst greven med det vakre utseende og det lange navnet, Johan Caspar Herman Wedel Jarlsberg. Han var norsk av avstamning, men gjennom oppvekst og utdanning også en europeer. Bare 30 år gammel ble han av kongen plassert i den såkalte regjeringskommisjonen som skulle sørge for tingenes tilstand i Norge under den engelske blokaden.

Wedel fant tingenes tilstand elendige for Norge, og så ingen annen vei ut av

uføret enn en forening med Sverige. Han mente Norge og Sverige ville ha langt større felles interesser enn Danmark og Norge, og ikke minst: han så for seg en fri forfatning for Norge!

Christian August som ikke var ukjent med Wedels fremtidsvyer, var lenge nølende, for ikke å si i villrede i valget mellom plikt og troskap og et helt kongerike. På en måte kan man med en viss rett hevde at prinsen ble et redskap både for svenskene som ivret for å føye Norge til sin side og for nordmenn som ville ut av dansk kongens hender. Og prinsen selv – tja, som sagt, det er ikke hver dag man får tilbud om å bli konge, sånn etter hvert.

Kommandant på Fredriksten festning

Christian August var prins av Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. Han var født i 1768 som sønn av den danske hertugen Frederik Christian. Han startet sin karriere som dansk offiser og var med i Napoleonskrigene som deltaker i den Østerrikske hær. I 1801 ble han kalt hjem, først til tjeneste som kommandant på Fredriksten festning i daværende Fredrikshald, deretter som kommanderende general for det sønnenfjelske Norge fra 1804. Christian August forlot Norge 7. januar 1810 og respektert og populær som han var, ble avreisen markert med brask og bram i Christiania. Den aller siste dagen i Norge tilbrakte han på Rød herregård i Fredrikshald som gjest hos Carsten Tank d.y. I hagen skrev han på en fjellvegg «C. A. Norges Ven», en innskrift Tank senere lot hugge inn i fjellet med en kongekrone over.

Så skjer det uventede: vel fem måneder senere er han til stede ved en militærparade i nærheten av Helsingborg og plutselig faller han av hesten og dør kort etter, formodentlig av slag (apopleksi), 42 år gammel. Svenskene valgte seg deretter like uventet den franske generalen Jean Baptiste Bernadotte som tronfølger. Han besteg tronen i 1818 som Karl XIV Johan. Resten er en annen historie.

– *Thorbjørn Koch*

Kilder/referanser:

Menneskenes liv og historie,
Norges Historie,
Forsvarets rolle i Norges Historie
Nordisk Familjebok
Tidsskriftet WiwaR
Wikipedia
Svensk militærhistorisk bibliotek

Det Båhuslen som Norge mistet

Det er et historisk faktum: for 350 år siden, altså i året 1658 gikk Båhuslen tapt for Danmark-Norge, slik som det ble besluttet ved freden i Roskilde 26. februar samme år. Det var prisen Danmark-Norge betalte i nederlagets time etter den forutgående krigen med Sverige. Og ikke bare Båhuslen som Harald Hårfagre gjorde til en del av det norske riket nesten 800 år tidligere. Nederlaget innebar også at Sverige fikk Trondheims len, men det ble som bekjent «ordnet» til det bedre noe senere samme år.

Et lite plaster på såret var det kanskje ment å være at ifølge fredstraktaten skulle befolkningen i de områdene som nå skulle inngå i det svenske riket, få beholde sine gamle privilegier, friheter, lover og kirkeordning. Men alt sammen forsvant bokstavelig talt – ganske raskt – med den forsvenskingen som ble iverksatt.

Overlevde lenge og vel

Det må ha vært vanskelige år som ventet på Båhuslen; vitterlig nordmenn i mange hundre år og så med ett svenske og følgelig måtte de forholde seg til noe helt nytt – ikke minst den svenske øvrigheten.

Det fortelles at det norske språket overlevde lenge og vel – ja, det skal ha vært båhusleneringer som snakket norsk langt inn på 1700-tallet. Og i dag er språket langs riksgrensen så sammenvevd at det i blant kan være vanskelig å skille – iallfall når eldre folk møtes. I den nordlige delen av Båhuslen er den lokale dialekten fortsatt svært lik dialekten på andre siden av Iddefjorden.

Derfor gikk det som det gikk

Men hvorfor gikk Båhuslen tapt? Det var det ulykkelige resultat av danskenes revansjelyst og danskekongen Frederik III's lange blikk etter det svenske Nord-Tyskland som utløste krigen med Sverige 1657–1668. Men det skulle vise seg at danskene, selv med Nederlandene i ryggen måtte gi tapt for den svenske krigsmakten. Og det var seierherren som dikterte fredsbetingelsene i Roskilde. Sagt på en annen måte: hadde krigslysten vært mindre i Danmark, så hadde formodentlig Båhuslen forblitt norsk.

Det er – om ikke mange, så iallfall noen ganske aktive krefter i dagens Bohuslän som benytter enhver anledning til å minne svenskene om at båhusleneringene er «nordmenn». De har til og med ordnet med et eget flagg for Båhuslen, og det ser ut som en blanding av det norske, svenske, danske, finske og det islandske flagget.

«...Sveriges onaturliga gränser»

Noen båhusleninger hevder til og med at Bohuslän er «en norsk provins inom Sveriges onaturliga gränser». Svenskene lenger øst har på sin side og helt fra middelalderen yndet å omtale nordmenn som «norrbagger». I og med at Båhuslen var norsk, har både gårsdagens og dagens båhusleninger blitt tatt med i samme slengen – og vel og merke: opprinnelig ikke som noen hedersbetegnelse, men som skjellsord. Men begrepet har for lengst mistet all injurierende kraft, og når det brukes i dag er det snarere som et slags kjæle-navn mellom svært gode naboer.

I sannhet – 350 år lang tid og tapt er tapt også når det gjelder landskap og len, men siden det runde tallet nås i år, er det naturlig at historisk interesserte dveler en stund ved fortiden.

– *Thorbjørn Koch*

Det Båhuslen Norge ikke mistet

Mange som forsker på slekt i Østfold har sikkert kommet over flyktninger fra de avståtte land på slutten av 1600-tallet. Personlig har jeg en slik ved navn Erik Jonsen på en plass under Lund i Onsø. Han kom fra Hissingen ved Göteborg. Jeg har også en ved navn Mogens Lauritzen på Snekkota i Hvaler. Han kom fra Halland på samme tid. Men studerer man historien om avståelsen, finner man at ikke hele Båhuslen ble avstått. Ett sogn ble igjen i Norge. Og det heter Enningdal.

Som sikkert kjent av de fleste av leserne, er Enningdal et sogn sydligst i Idd prestegjeld i nåværende Halden kommune. I Diplomatorium Norvegicum IV s. 182 ser vi at Enningdal i katolsk tid hadde sin egen prest, og sognet ble regnet til Ranrike – det som senere kaltes Baahuslen. Den eldste kirken man kjenner i Enningdal var en stavkirke som lå på Kirkebøen ved nordenden av Kirkevannet, vel 3 km nord for dagens Holtet grenseovergang. Kirken kjennes fra gamle regnskaper samt fra en dokumentert reparasjon i 1630–31. Ut over 1600-tallet forfalt kirken, men den var nok fortsatt sognets kirke ved freden i Roskilde i 1658. Ny kirke ble ikke reist før i 1686, og da på stavkirkens tomt. Dagens kirke på Prestebakke ble bygd i 1795.

I Enningdalen ligger herregården Berby. Den ble adelig setegård i 1639 da lensherren til Idd og Marker, den polsk/tyske ridderen Gerlof Nettelhorst, eide gården. Han var blitt kongelig befalningsmann, lensherre for Idd og Marker i 1609. Lenge siklet han på Berby, særlig på grunn av sagene i Enningdalselven hvor det kom mye tømmer fra skogene i Bullarebygden som i dag er på svensk side. Endelig fikk han tilrevet seg eiendommen i 1634.

En god historie

Etter herr Gerlofs død i 1643 gikk Berby til sønnen Hans. Men etter noen år overtok hans søster Margrethe og hennes mann, Peder Madssønn Bagge til Holmegård. De var de første som hadde gården som sin residens, og de bodde der da striden om grensen pågikk. Den svenske grensekommisjonen skal etter historien ha tatt inn på gården. Det heter at desto bedre traktering oppmålerne fikk, fikk Berby beholde en del av Båhuslen, og sognet tilfalt Norge. Men dette, som er en god historie, inneholder neppe mye sant, og måtte i tilfelle ha skjedd i 1661. Først da ble grensen her oppe endelig fastsatt.

Freden i Roskilde ble inngått 26. og undertegnet 27. februar 1658. Foranledningen var at Sveriges nye, krigerske kong Carl X Gustaf, hadde erobret store områder i Nord-Tyskland. Danmark-Norges kong Frederik III var engstelig for at landet var blitt helt omringet. Han ønsket dessuten revansj og få tilbake Jemtland, Herjedalen, Gotland og områdene ved Bremen. Derfor den fatale krigserklæringen av 1. juni 1657. Men for Carl X, som befant seg i Nord-Tyskland, kom krigserklæringen slett ikke ubeleilig. De svenske tropper i Nord-Tyskland var både dyktige og heldige. Vinteren var svært kald, og isen dekket begge de danske beltene. Carl X tok risikoen og gikk med hele hæren over isen. Snart sto han foran København. Frederik III hadde ikke noe valg, og hans forhandlere fikk generelle fullmakter til å slutte fred på de best mulige vilkår.

Ikke ubetinget gunstig

Tross sine militære seire var imidlertid Carl Xs stilling ikke ubetinget gunstig. Væromslag kunne fort låse hans styrker på Sjælland, og nederlandske styrker kunne komme Frederik III til hjelp sjøveien. Andre etterretninger fra utlandet varslet heller ikke godt. Derfor gjaldt det å få i stand en fredsavtale så fort som mulig. For å oppnå det måtte han slå av på sine opprinnelige fordringer, og de nærmere detaljer ble således skutt hen til senere forhandlinger. Det gjaldt også de nærmere detaljer om grensen mellom Baahuslen, som skulle avstås til Sverige 18. mars, og de norske Smaalenene.

Men det ble ikke fred. 7. august landet Carl X igjen på Sjælland og angrep København. Men denne gangen var København forberedt, og hans angrep misslyktes. Etter hvert fikk Frederik III også hjelp av den nederlandske flåte og tyske styrker som rykket inn fra syd. I Norge klarte Jørgen Bjelke å gjenereobre Trøndelag og Romsdal, men han brukte så mange styrker på dette at det var nesten tomt for soldater i Sør-Norge. Allerede 13. september 1658 rykket den svenske generalmajor Harald Stake gjennom Enningdalen og angrep Frederikshald. Men den lille, lokale styrken klarte å slå dem tilbake.

I februar 1659 prøvde han seg igjen, men måtte igjen gi opp. I januar 1660 prøvde svenskene seg for tredje gang, nå under ledelse av feltmarskalk Lars Kagg. Men atter mislyktes de. Da Carl X døde 13. februar, trakk svenskene seg etter hvert ut, etterlatt av brennende gårder og sagbruk.

Ikke i den verdslige verden

Så skulle da endelig grensen fastsettes. Var Enningdal en del av Smaalene, eller var det en del av Båhuslen. Kirkelig var det ingen tvil. Fra den første kristne tid var Enningdal tilknyttet menigheter i Båhuslen og prester i Skee, Nesinge og Naverstad. I biskop Øystein Aslakssons fortegnelse over kirkelig jordegods («Røde Bok») på slutten av 1300-tallet regnes Enningdalen til Ranrikes prosti som omfattet hele nordre Båhuslen. Fra biskop Jens Nilssons visitasbøker ser vi at i hans tid, på slutten av 1500-tallet, var Nafuerstad et prestegjeld med sine 2 annexer, Moo i syd og Enningdal i nord.

Men så ikke i den verdslige verden. Naverstad prestegjeld hørte nemlig til Ide og Markers Len, og betalte skatt til slottsherren på Akershus, ikke til kollegaen på Båhus. Når Naverstad kom inn under Idd og Markers len og Akershus slottslen vet jeg ikke, men omkring 1600 var det mye endringer i lensgrensene. Kanskje var det Nettelhorst som klarte å utvide lensgrensen mot syd på grunn av sin interesse for sagene og trelasteksporten fra dette området. Endelig er det spørsmål om tilhørighet til de gamle skipreider. Naverstad og Mo synes å ha vært et eget skipreide under navnet Bullern, mens Enningdal kanskje kan ha tilhørt Idd. Men dette er meget usikkert, og her bodde vel den gang ikke mange folk.

«... den yderste Flid...»

Instruksen til de dansk-norske forhandlerne om grensedragningen var «... at gjøre sig den yderste Flid at forhindre, at Enningdals sogn kom til Sverrig, da det var Grænsepas fra Sverrig over til Halden (...) og om det ikke med gamle Mænds Vitnesbyrd kunde bevises at, at Grænseskellet gick fra den nordre ende af Bollevandet lige over de højeste Bjerge til Iddefjorden, hvorfra Eningsdals Elv løber.» Den endelige traktat mellom Norge og Sverige om fastsettelse av grensen mellom Smålenene og Båhuslen ble inngått på gården Næsselbache (nå Næsslebacka) i Naverstad den 26. oktober 1661. Det ble et kompromiss mellom den kirkelige og verdslige inndeling. Kirken vant vedrørende hovedsognet Naverstad og annekset Os, mens fogden vant med hensyn til Enningdal.

Men svenskene lurte lenge på om de var blitt lurt. 17. september 1662 skrev Peder Bagge til stattholderen med underretning om at svenskene hadde vært på Berby og målt opp omegnen. Mer enn 200 år senere fikk den

norske riksarkivar Michael Birkeland i oppdrag å utrede om grensen fra Koster til Kornsjø. Utredningen ble klar i 1872. Etter nøye å ha gjennomgått bakgrunnsmateriale, fastslår han her at Enningdalen fra gammelt var oppfattet som en del av Båhuslen, og at svenskene i utgangspunkt ikke ville avstå fra det. Men det hadde da bare historisk interesse.

Historiske landskap

Som mange vet er Sverige oppdelt i landskap som forblir uendret uavhengig av endringer i den administrative inndeling i kommuner og len. Således grenser Østfold til Bohusläns, Dalslands og Värmlands landskaper, men til Västra Götalands og Värmlands län. Bortsett fra de som kommer fra de største byene, omtaler svenskene seg normalt å være fra et landskap uavhengig av lensgrensene. Slike historiske landskap bruker vi ikke i Norge. Men etter hvert som politikerne vil endevende på våre administrative inndelinger, burde vi kanskje hatt det.

Mange norske landskap kan i hovedtrekk være enkelt å fastslå, selv om detaljer i grensen kan være vanskelig. Men hvilket landskap tilhører Østfold, og kan landskapsgrenser gå på tvers av riksgrensen? I tidlig vikingtid utgjorde Østfold sammen med indre Oslofjord helt til Hurum, men unntatt Enningdal, landet Vingulmark. Grensen mot Ranrike har vi ovenfor behandlet. Grensen mot Romerike er vanskelig å fastslå, men gikk sannsynligvis noenlunde der fylkesgrensen går i dag med Enebakk i Romerike. Mot Vestfold gikk vel grensen normalt på Lierskogen, og mot Värmland og Dalsland gikk den vel midt i de store skogene i området som ble kalt Marker. Vingulmark ble tidlig oppdelt i to sysler; Borgesyssel og Oslosyssel. Østfold skulle således, med unntak av Hobøl (som tilhørte Oslosyssel) og Enningdal, utgjøre Borgesyssel «underlandskap» i Vingulmark. Men Enningdal er etter min mening den norske delen av Båhuslens landskap.

– Tom S. Vadholm

Østfolds historielag inviteres til å være aktivt med i en i stor kulturminnedugnad

Historielagene i Østfold inviteres nå til å delta i en stor dugnad, for å gjøre alle kulturminner i fylket tilgjengelig på nettet. Det blir i tilfelle et felles løft med Østfold Historielag, Østfold fylkeskommune og de enkelte kommunene. Alle lag har fått tilsendt omfattende informasjon om tiltaket og var invitert til et informasjonsmøte i Fylkeshuset i Sarpsborg tirsdag 2. september.

Østfold Historielag som har tatt initiativ i saken, samarbeider med fylkeskonservatoren i Østfold som på sin side har sørget for at kommunene er inviterte til å delta økonomisk og praktisk.

Enkelt uttrykt er det tanken at kommunene kjøper inn og betjener nødvendig programvare, mens historielagenes medlemmer vederlagsfritt sørger for at kulturminnene i hjemkommunen fotograferes, beskrives og stedfestes med GPS. Starter registreringen i løpet av senhøsten i år og fortsetter neste år vil innsatsen være et framifrå bidrag til kulturminneåret 2009, der temaet er «Dagliglivets kulturminner».

Leder i Østfold Historielag, Marit Egeberg Krog forteller at hun hadde gleden av å være til stede da Eidsberg kommune tidligere i år lanserte kommunens kulturminner på nett. Hun så straks at historielagenes mange medlemmer kan være viktige bidragsytere til det nødvendige og omfattende registreringsarbeidet som må til.

– Får vi god oppslutning om dette og det tror jeg bestemt blir resultatet, sikrer vi våre kulturminner på alle beste måte for oss, og ikke minst for kommende generasjoner, fremholder hun.

Medlemmene i aksjon

I brevet som er sendt ut til lagene heter det at «Den digitale kulturminnekartleggingen vil først og fremst ta utgangspunkt i Riksantikvarens database Askeladden som inneholder alle fredede kulturminner i Norge. I dette prosjektet vil man hente ned alle data fra Askeladden, legge disse inn i Kulturminnebasen og skrive ut registreringsskjemaer som vil bli fordelt til de kommuner og historielag som blir med i prosjektet. Prosjektet går ut på at medlemmer av hvert enkelt lag først GPS-registrerer og fotograferer hvert objekt og deretter legger dataene inn i databasen. Alle kulturminner utover de fra Askeladden kan/bør legges inn i kulturminnebasen. »

Fylkeskonservatoren har tatt initiativet til et brev med bilag til hver kommune, som inviteres til å være med i prosjektet.

Av fylkeskonservatorens brev fremgår det at det er meningen at alle kulturminner skal databaseregistreres og gjøres tilgjengelig på nettet, slik at flest mulig kan gjøre seg kjent med dem. Skoler, turgåere, historieinteresserte, førere av anleggs- og hogsmaskiner osv. vil få både glede og nytte av det. Ikke minst vil det kunne gjøre arealplanleggingen i kommunene mer forutsigbar, heter det.

Kulturdugnaden vekker oppmerksomhet

Hjemmesiden til Kulturåret 2009 har registrert den forestående dugnaden og lenket til Østfold Historielags hjemmeside.

Kulturåret 2009 har forøvrig utfordret Østfold Historielags leder Marit Egeberg Krog til å svare på følgende tre spørsmål:

1. Hva er deres planer for Kulturminneåret 2009?
2. Har du en personlig favoritt/et kulturminne (knyttet til dagliglivets kulturminner) du spesielt vil trekke fram?
3. Har du en visjon for hva vi skal oppnå med et kulturminneår?
Og her er svaret:

1. Hva er deres planer for Kulturminneåret 2009?

Østfold Historielag og de 26 tilsluttede lokallag vil starte en digital kulturminnekartlegging som skal inn i en nye Kulturminnebase. Utgangspunktet er Riksantikvarens database Askeladden – som inneholder 5100 kulturminner fra Østfold. Disse kulturminnene er automatisk fredet og historielagenes innsats vil bli kontroll av stedfesting ved bruk av GPS og dokumentasjon av tilstanden, hovedsakelig ved fotografering. Kulturminnebasen er således ingen konkurrent til Askeladden, men heller et supplement. Tekst, bilder og evt. nye koordinater som legges inn i Kulturminnebasen erstatter ikke beskrivelsen fra Askeladden, men legges til som tilleggsinformasjon som er med på å bedre stedfestingen samt å gjøre faktaopplysningene mer levende og folkelige.

I Kulturminnebasen benyttes de samme ID-numrene som benyttes i Askeladden og dette muliggjør en dynamisk kobling mot Askeladden slik at det hele tiden er synlig i Kulturminnebasen hva som til enhver tid ligger inne om hvert enkelt kulturminne i Askeladden. Dette betyr at om det f.eks. gjøres endringer i Askeladden av Riksantikvaren blir dette straks synlig i Kulturminnebasen. Når det gjelder lokale kulturminner som husmannsplasser, møller, sager, dammer, og lignende, er disse ikke automatisk beskyttet av noen lov og historielagene står her litt friere i å definere hva som er et lokalt

kulturminne og hvordan det skal registreres. Det legges likevel vekt på å benytte eksisterende standarder (SOSI etc.) for å forenkle kommunikasjonen med andre systemer.

Østfold Historielag ønsker derfor at flest mulig av kulturminner og stedsnavn skal kartfestes på denne måten. Vårt håp er at informasjonen i Kulturminnebasen vil bli et godt verktøy for stat, kommuner og andre i planlegging av veier, industri, boliger, for de som arbeider med skogsdrift osv. og ikke minst for alle som etter hvert kan finne opplysningene i sin egen GPS når man er ute på tur.

2. Har du en personlig favoritt/ et kulturminne (knyttet til dagliglivets kulturminner) du spesielt vil trekke fram?

Fotografiet. I dagliglivet må vi bruke fotoapparatet flittigere – et bilde gir en dokumentasjon på et samfunn som forandrer seg. Hvert sted i Norge bør ta vare på denne arven – og fotografere og dokumentere før det er for sent.

3. Har du en visjon for hva vi skal oppnå med et kulturminneår?

Ta vare på – før det er for sent slik at våre etterkommere også kan få oppleve noe av fortiden.

Enhver som er interessert i å delta i gps-registrering av kulturminner oppfordres til å informere det lokale historielaget.

Østfold Historielags faste komiteer

Kilderegistreringskomiteen:

Tor Vinje, Posthornet 9, 1519 Moss,
tlf. 69 27 57 01, 913 48 066
e-post: tvin@online.no

Kulturminnekomiteen:

Erik Rønning Johansen
Ørnev. 5, 1640 Råde
tlf. 69 28 0 19, 911 38 297
e-post:
erik.ronningjohansen@contiga.no

Oppmerking- og stedsnavnsk.:

Roy Heyderdal
Skogv 12, 1870 Ørje
tlf. 69 81 12 52, 926 40 440

Ættehistoriekomiteen:

Lillian Therese Dybedahl

Kometv. 3, 1734 Hafslundsøy

tlf. 974 36 596

e-post: post@ostfoldhistorielag.org

Redaksjonskomiteen for Runar:

Marius Hellerud

Skramrudåsen 13, 1860 Trøgstad

tlf. 69 82 63 56

e-post: mariushellerud@yahoo.com

Redaksjonskomiteen for Wiwar:

Svein Skahjem

Solheimsv. 20, 1605 Fredrikstad

tlf. 69 31 67 76, 922 34 597

e-post: kontakt@mittforlag.no

Meldingsbladet:

Kjell D. Karlsen

Oslov. 46, 1804 Spydeberg

tlf. 69 83 74 45, 930 81 466

e-post: kjdkarls@online.no

DIS-Østfolds slektsforskerdag

«Kjempebra!» var publikums dom da DIS-Østfold arrangerte slektsforskerdag lørdag 18.oktober. Allerede et kvarter før åpning begynte det å bli trangt om plassen i utstillingshallen i Bøndenes hus, og vi (styret) begynte allerede da å puste lettet ut: Vi hadde truffet mål, vi hadde nådd ut med «budskapet», og publikum strømmet til. Dette skulle bli gøy. Og det ble det.

DIS-Østfold hadde for anledningen leid hele Bøndenes hus i Råde. En sal var satt av til foredrag, den andre salen var forbeholdt slektstorg og utstillinger, og midt i mellom der var det kafeteria, med nystekte vaffer og kaffe tilgjengelig dagen lang.

Utstillingen var variert og kjempespennende; DIS-Østfold hadde 7 PC-stasjoner tilgjengelig, hvor publikum fikk hjelp til å søke om slekt og forhåpentligvis svar på sine spørsmål. Utvandrer museet på Hamar hadde lånt oss utstillingen «Kavaleristen», basert på boken av samme navn. Kavaleristen var Bent Howe fra Hærland i Østfold, som helt nygift rømte til Amerika og vervet seg i den amerikanske hær, og kjempet i 4 kriger. Etter 40 år skrev han brev til kona han forlot, og ville at hun skulle komme. Boken er basert på brevvekslingen mellom disse to – og mer til.

Ætthistoriekomiteen i Østfold Historielag, Moss Historielag, Råde Historielag, Fredrikstad kommunearkiv, mormonerkirkens slektscenter i Moss, May Elin Svendsen fra Fredrikstad med sitt «Amerika-skrin» og Kjell Karlsen fra Spydeberg var alle inviterte «gjester» og hadde alle sammen innholdsrike utstillinger, og Østfolds bibliotek hadde funnet fram masse interessant litteratur om utvandring – så her var det et mangfoldig tilbud med noe for enhver smak. Vi hadde til og med en livs levende Amerika-utvandrer på besøk!

Kl. 11 holdt Marius Hellerud foredraget «Hvordan finne slekt i Amerika med vekt på USA». Det ble trangt om plassen i forelesningssalen, og foredraget var lærerikt og spennende.

Kl. 12 45 underholdt Råde leikarring med folkedans, og dette var virkelig en vitamininnsprøytning i arrangementet – det kriblet i beina på noen hver helt til leikarringen dansende forlot salen til trampeklapp.

Kl. 13 30 var det foredrag om Kavaleristen av bokas forfatter Ane-Charlotte Five Aarset. Hun fortalte historien om hvordan boka var blitt til.

Kl 15 var det slutt for denne gangen. Det har vært mye møtevirksomhet, planlegging og jobb i forkant av arrangementet, men jammen fikk vi lønn for strevet: Publikum var fornøyd, de hadde lært noe, fått vite litt mer om «ukjente» slektninger – og DIS-Østfold har fått nye medlemmer og nye venner.

*Anne Marie Sandhaug
Leder DIS-Østfold*

Østfold Historielag og Fortidsminneforeningen slår alarm: **Gamle gravminner fjernes lovstridig**

Gravminner eldre enn 60 år må ikke fjernes uten samtykke fra fylkeskonservatoren påpeker Østfold Historielag og Fortidsminneforeningens avdeling i Østfold, i et brev til kirkelig fellelråd, kommunene i fylket og biskopen i Borg.

Østfold Historielag og Fortidsminneforeningen Østfold avdeling har gjennom lengre tid engasjert seg i saker knyttet til kirkegårdkultur i Østfold. Særlig er det i dag fokus på den til tider utbredte fjerning av gamle/eldre gravminner uten at det foreligger noen historisk eller antikvarisk vurdering til grunn, heter det i brevet som vi gjengir:

«Det er mange følelser knyttet til kirkegårdene og de gravminnene som er der. Det er nok også slik at det ut i fra en ren forvaltningspraksis mange steder, er blitt fjernet gravminner for å gi plass til nye begravelser. Isolert sett en forståelig praksis, men i et samfunnsmessig perspektiv, kulturelt og antikvarisk, er dette lite akseptabelt.

Loven gir retningslinjer

‘Lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd’ (gravferdsloven) gir relativt klare retningslinjer for hvorledes eldre gravminner skal behandles. Gravminner yngre enn 1536 og eldre enn 60 år skal oversendes Fylkeskonservatoren (fylkeskommunen) til vurdering når gravminnet eies av kirkegården. Flytting eller fjerning av gravminner i privat eie bør Fylkeskonservator (fylkeskommunen) varsles på forhånd. Det settes spesielle krav om dokumentasjon ved oversendelsen av saken. Ut i fra Fylkeskonservatorens anbefalinger kan så kirkegårdsmyndigheten fatte den nødvendige beslutning om bevaring eller fjerning. Så må også sies at det skal svært vektige grunner til ikke å følge Fylkeskonservatorens anbefalinger. Ved uenighet kan saken klages inn for bispedømmerrådet.

Det nevnes her at gravminner fra middelalder og samiske gravminner eldre enn 100 år er fredet i medhold av Kulturminneloven § 4. Dette innebærer egentlig at alle kirkegårder eldre enn 1537 er automatisk fredet. I praksis har ikke dette ført til restriksjoner på kirkegårder som har vært i kontinuerlig bruk med hensyn til gravlegging og daglig vedlikehold. Her er det imidlertid behov for en regulering av området til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven. Alle krigsgraver er underlagt uendelig fredning i samsvar med internasjonale forpliktelser Norge har påtatt seg.

Uten reguleringsplan rår tilfeldighetene

For mange «tilfeldigheter» styrer ofte en utvikling når den ikke er basert på en reguleringsplan for kirkegården. Utarbeidelse av en reguleringsplan med spesialområde bevaring i henhold til plan- og bygningsloven bør også behandle andre forhold knyttet til kirkegården enn bare gravminnene – som steingjerder, beplantning, gangveier, parkeringsforhold, avfallshåndtering, redskapsskur osv. Fylkeskommunen skal trekkes inn i arbeidet så tidlig som mulig. Med et slikt redskap i bunnen vil det daglige arbeidet med driften av kirkegården ha et godt styringsredskap. Fordelen her er åpenbar. Befolkningen vil også få muligheten til å gi sine synspunkter til reguleringsplanen, og også være orientert på forhånd hva slags «politikk» som kirkegården driftes etter.

I samråd med Fylkeskonservatoren tilbyr Østfold Historielag og Fortidsminneforeningen Østfold avdeling å bistå Kirkelig fellesråd (kirkegårdsmyndigheten) med å ta de riktige grepene for framtidig forvaltning av kirkegårdene. Vi anbefaler at det gjøres følgende tiltak for å styre utviklingen videre:

- * Ta initiativ til å utarbeide reguleringsplan/forvaltningsplan for kirkegårdene.
- * Dette innebærer en registrering av de ulike gravminnene ut i fra et sett kriterier, for eksempel alder, type, materiale (steinslag, støpejern m.fl.), sosiale forhold, kjønn.
- * Registrering av andre forhold – steingjerder, beplantning, bygninger, plass, avfallshåndtering/plasser m.m.

Arbeidet med disse tiltakene bør startes opp så raskt som mulig. Vi kan se at det kan være kapasitetsproblemer med et slikt omfattende arbeid. Vi tillater oss derfor å anbefale at det kan tas kontakt med de lokale historielagene for om mulig å få hjelp til å foreta en basisregistrering av gravminnene. Vi minner også om at 2009 er det nasjonale Kulturminneåret. Kanskje det kan være en målsetting å få startet opp og gjennomført mye av dette arbeidet i denne forbindelsen.»

Henvendelser:

Østfold Historielag v/Marit Egeberg Krog, Krog Østre, 1870 Ørje,

tlf. 932 38 990 E-post: maekrog@yahoo.no

Fortidsminneforeningen Østfold avdeling, Kasernegata 47, 1632 Gamle Fredrikstad, tlf. 478 16 466 E-post: sveinor@halden.net

Historiedagen 2008

Aremark Historielag i samarbeid med Østfold Historielag hadde valgt Bøensætre i Aremark for å markere Historiedagen søndag 14. september 2008. Mange (ca.70) fant veien denne litt overskyet, litt kalde høstdagen et lite stykke fra allfarvei.

Østfold Historielag v/nestformann Gunnar Halstvedt ønsket innledningsvis alle velkommen med Gerd Fagerhøy som Østfold Historielags kontaktperson for arrangementet ved sin side. Gunnar orienterte om dagens program og litt orientering om kultur-minnemerkingens GPS registrering i Østfold som er igangsatt med bl.a. kurs i samarbeid med fylkeskommunen og kommunene. Aremark Historielag v/formann Gunnar Arvesen måtte også i ilden. Så tok guiden her på Bøensætre, Øivind Strand over og fortalte om historiene, bygningene og livet som det hadde artet seg for folk som hadde bodd her, samt skolens eksistens fra den ble opprettet.

Han hadde også tatt turen sammen med to tidligere elever, Petter og Reidar Knatterød, for å kunne ha en bedre forståelse til hvordan ikke bare undervisning og skolebygningens historie var, men også skoleveien med dens historier sett fra elevers øyne. Petter og Reidar bodde på Knatterød og måtte gå ca. 1 time til skolen og om hvordan minstebroren lærte veien av broren.

Skolen ble nedlagt i 1951. Siste læreren, Bergstrøm, gikk også 1–2 timers gange annenhver dag de siste to årene for å undervise elevene her inne på Bøensætre. Vi fikk også høre litt om innspillingen til Farmen 2008. En av historiene var at filmteamet ikke burde steke bacon når deltagerne var på tunet. De var jo kun en liten «lukta-avstand» fra god mat, noe deltagerne hadde stor mangel på under nesten hele innspillingen. Veien til Aslak Strøm, godseieren kom innenfra skauen i «feil» retning fra Bøensætre. Det ble og fastslått at mentors kone ikke var kona og at mannen i senga i historien ikke kunne fortelle sin ektefelle at han under innspillingen i 2007 var tilsynelatende i seng med en annen. Det måtte han vente med til serien ble vist. Og vi kunne se hva de laget på ukesopppdragene. At interessen og besøket på Bøensætre som kulturminne, hadde tatt seg vesentlig opp etter tv-serien, kunne han bekrefte.

Orientering om klebersteinsbrudd, gjenstander og mange steder hvor klebersteinen herfra som ferdige produkt er, fikk vi også høre fra Alf Volen. Flint fra området ble også vist og fortalt om av Knut Brattås. Sliping av ljå og kniv ble foretatt av Petter Knatterød, med Gerd Fagerhøy ved sveiva.

Så var det og kose seg litt med medbrakt mat og drikke eller kjøpe varm og god kaffe med nystekte vafler som medlemmer fra Aremark Historielag serverte. Alle kunne så gå litt rundt i området og ta en kikk på de ulike bygningene på tunet. Her var både høner og sau, slåmaskin, hærve og andre redskaper å se.

Bygningene ligger i et vakkert kupert område ned mot Bøensætervannet. Og så klart høstbadet den ene (Madeleine Dybedahl) som ønsket det. På badestranda med brygge og eike som var dratt på land og lå med baugen i været og årene ved siden av. Det var en flott søndag for dem som hadde valgt å ta turen til vakre Bøensætre denne høstdagen.

Referent Lillian Therese Dybedahl

Kurs i fotobevaring – invitasjon til historielagene

I samarbeid med Østfold Historielag ønsker Østfoldmuseet – Østfold fylkes billedarkiv (heretter ØFB) å invitere historielagene i fylket til kurs i fotobevaring. Fortrinnsvis de historielag som ønsker å sette i gang fotobevaringsarbeid og innsamling av fotografier fra sin kommune, men tilbudet gjelder også de lagene som allerede er i gang.

Kurs

1. Kurs i identifisering og håndtering av fotografisk materiale – april 2009
2. Digitalisering av fotografisk originalmateriale – høst 2009

Kursene varer fra kl. 12.00 til 16.00.

Antall deltakere

Kurs 1 – maks 12 personer, historielagene bestemmer sted og lokale

Kurs 2 – maks 8 personer, sted Fylkeshuset, Sarpsborg

Østfold Historielag tar i mot påmelding fra historielagene.

For spørsmål – ta kontakt med:

Østfoldmuseet – Østfold fylkes billedarkiv – www.ostfoldmuseet.no

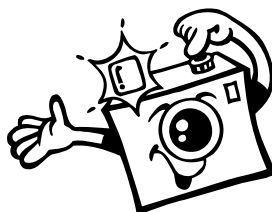
Arkivleder Kari Grindland

Fotograf Roderick Ewart, tlf. 69 11 70 00

– eller Østfold Historielag:

Marit Egeberg Krog, tlf. 93 23 89 90

E-post: maekrog@yahoo.no

Referat fra tillitsmannsmøtet

i Wegnerbrakka på Borgarsyssel Museum, Sarpsborg 22. oktober 2008. Det var totalt 56 personer fra de fleste av lokallagene som møtte.

1. Velkommen ved formann i Sarpsborg Historielag

Vi ble ønsket velkommen av formann i Sarpsborg historielag, Carl-Einar Kure, som fortalte litt om Wegnerbrakka, informerte om Sarpsborg Historielag og lagets samarbeid med Borgarsyssel Museum.

2. Åpning av møtet ved formann i Østfold Historielag

Marit Egeberg Krog ønsket alle velkommen, fortalte om kveldens program og gav ordet videre til Kari Grindland.

3. Fotobevaring ved Kari Grindland – Østfold fylkes billedarkiv

Kari fortalte om Bildearkivet og Museene i Østfold. Samt hvordan de arbeider i Bildearkivet med bevaring av gamle bilder.

Hun presenterte: www.preusmuseum.no/fotonettverket/ En nettside for «Nasjonalt nettverk for bevaring og formidling av kulturhistorisk fotografi» En annen nettside som ble presentert var: www.primusweb.no som er en database for bilder på internett.

4. Forvaltning av kirkegårdene ved Svein Nordheim – leder i Fortidsminneforeningen avd. Østfold

Svein forklarte og informerte om reglene rundt fjerning av gravminner på kirkegårder. Det ble en del diskusjon om registrering av gravminner, hvilke som skulle registreres og hvordan dette burde utføres.

5. Migrasjon – Innvandrere forteller sin historie – ved Ida Tolgensbakk Vedeld – prosjektleder Mangfoldige minner

Ida presenterte Mangfoldige Minner's nettside:

www.mangfoldigeminne.no og hvordan de arbeidet for å samle inn historier. Ved behov har de også en digital båndopptager for utlån. I tillegg til personlige minner/historier, samler de også inn: folkeminner, sanger, eventyr, kjærringråd, barneleker, vitser, etc.

6. Prosjekt Kulturminner ved Ola Wergeland Krog fra Naturkart og Gunnar Halstvedt ØH

Ola Wergeland Krog informerte om status og hva som har skjedd i prosjektet.

7. Annen informasjon

Marit informerte om ABM Seminaret på Borgarsyssel, takket for bevertningen og ønsket alle vel hjem. Svein Skahjem ba lagene sende inn stoff til Wiwar – vi har alle et ansvar for bladet.

*For styret
Jarle Heed, sekretær*

Nytt om bøker, blader og tidsskrifter

Om husmannsplasser og mer til

Det er frodige tider innen den lokalhistoriske litteraturen, og det siste tilskudd er «Husmannsplasser i Spydeberg herred» forfattet og utgitt på eget forlag av Kjell D. Karlsen som også er kjent av mange innen Østfold Historielag som redaktør av lagets meldingsblad.

Fordelt på 90 sider har forfatteren fått plass til svært mye interessant – og ikke bare om husmannsplassene i Spydeberg, men også om liv og lagnad på den tida. I tillegg til oppføring av husmannsplassene, alfabetisert både etter navnet og etter hovedbølet, kan du lese om husmennesenes stort sett kummerlige kår og boliger, der «savn og sult ofte var gjester».

Det var først og fremst arbeidsplikten som var husmannens tyngste bær. Husmannen og kanskje én eller flere av sønnene, forpliktet seg til «saavel Sommer som Vinter i Egen Person straks efter tilsigelse at forrette hvad som helst og hvorsom helst arbeide som de bliver anvist...». Det forekom også at husmannen måtte forplikte ektefellen til å arbeide for bonden. Til gjengjeld for arbeidsplikten fikk husmannen i det minste tak over hodet, en åkerlapp å dyrke og «kvist og stubb til brenne».

Kjell D. Karlsen har med genuin historisk interesse og smittende formidlerglede tatt med overraskende mye som gir gode leseopplevelser og som ypperlig supplerer annen litteratur om husmannsvesenet. Han har med nærmest journalistens teft og nese vist klar forståelse for at en tabellarisk oversikt over fordums husmannsplasser trenger følge av det umiddelbart leseverdige. Også arrangert slik at leseren kan lese litt her og litt der, alt etter lyst og tid – og den som ser etter noe spesielt kan slå opp i et prima register, en omfangsrik liste med forklaring på ord, uttrykk, mål og vekt. Gamle lover og forordninger er det også blitt plass til.

Anbefales!

– Thorbjørn Koch

«Husmannsplasser i Spydeberg herred»

Kjell D. Karlsen

Eget forlag

90 sider

kr 100,-

Bestilling:

Kjell D. Karlsen, Postboks 71, 1804 Spydeberg

tlf 69 83 74 45, 930 81 466, E-post: kjdkarls@online.no

«... en förbannad historia. Kampene på Berby og krigen 1808»

I anledning 200-årsmarkeringen for kampene på Berby 12. september utgir Idd og Enningdalen Historielag i samarbeid med Halden historiske Samlinger og Foreningen Økomuseum Grenseland et nytt hefte «... en förbannad historia. Kampene på Berby og krigen 1808»

Første del av heftet er basert på de grundige forarbeidene som ble gjort til Halden historiske Samlingers utstilling om krigen 1808. Andre del består ahistorikeren Jostein Fets avhandling om Sunnmøringene i krigen 1808 og kampene ved Berby, basert på et enestående kildemateriale sporet opp på Nordvestlandet – mange bevarte soldatbrev, samtidige publikasjoner trykt i Volda, og ikke minst Jacob R. Vasbottns erindringer fra krigen.

Forfattere er Kari Norheim, James Ronald Archer og Svein Norheim, alle fra museet i Halden og Jostein Fet fra Volda.

Boka om slaget ved Prestebakke

Det er stunder en ikke har den minste lyst til å gjøre annet enn å lese, sånn som det hendte meg forleden. Noen dager før hadde driftige og flinke kvinner og menn iscenesatt 200 års markeringen av trefningen ved Prestebakke kirke i juni 1808 – om ikke med kuler, så med krutt og tablåer, fargerike uniformer og vaiende flagg og mest mulig tidsriktig. Så dukker boka om hendelsen opp med tittelen Slaget ved Prestebakke og med en undertittel som fastslår at det skjedde 10. Juni 1808. Og hvilken bok det er blitt!

I stort format med en hærs-kare, til dels praktfulle illustrasjoner i form av tegninger og fotografier og en fengslende, høyst faktamettet tekst forfattet av Helge Warberg. Fordelt på ti kapitler fører forfatteren oss – ikke bare tilbake i tiden, men inn i tiden som var, og han gjør det systematisk og velskrevet. Alt fra starten, der samfunnets oppbygging og sosiale struktur settes under lupen, til det avsluttende kapittel om krigsfangene.

Litt har de fleste fått med seg om det som hendte i 1808, men for de fleste av oss er det en nokså fragmentarisk viten – og i historie-bøkene er slaget ved Prestebakke gjort unna med et par, tre linjer. Så var det kan hende en episode blant så mange episoder i en meget turbulent tid, men med Slaget ved Prestebakke får alle og enhver interessert en ypperlig anledning til å skaffe seg detaljert viten. Den vil i tillegg gi en langt bedre forståelse av livet på den tid og hvilke prøvelser befolkningen måtte utstå.

Krig avler ikke bare død, lidelser og nød, men også hat og fiendskap. Slaget ved Prestebakke forårsaket ganske riktig død, lidelser og nød, men den alminnelige svenske og norske soldaten hatet ikke hverandre, de var ulykkelige brikker i det maktspill som landenes konger utkjempet seg i mellom.

Hør bare hva svenske soldater skrev på korset de reiste til den norske soldat, Sven Åsmundsen Spjelgårsviken, som falt nær Prestebakke i 1808:

«*En Man af Norges
tapra här
har uti Striden
nedlagt Glafwen
Han utaf Svenskar
skuten är
Och utaf Svenskarne
begrafven.*»

Boka anbefales på det varmeste og man behøver ikke være spesielt historisk interessert, for å ha et stort leseutbytte. Det holder lenge med en porsjon interesse, så kommer resten av seg selv.

– Thorbjørn Koch

Slaget ved Prestebakke

Helge Warberg

Grafisk design og produksjon: Frognes Media

Trykk: Lobo Media

120 sider

ISBN 978-82-994101-2-0

Eget forlag

Kr. 300,-

Boka kan bestilles/kjøpes i nærmeste bokhandel, fra Forsvarsmuseet, Fredrikstad Museum eller direkte fra forfatteren Helge Warberg via epostadressen hgwarberg@hotmail.com

Eidsberg Historielag gir ut nytt historisk tidsskrift

Haakon, første nummer av historisk tidsskrift for Eidsberg historielag har sett dagens lys – og det med en meget vellykket debut. Trykt i samme format som Runar og med et sideantall på 48 sider pluss omslag og velvalgt typografi fra første til siste side er *Haakon* et fint tilskudd til floraen av lokalhistoriske tidsskrifter og publikasjoner.

Navnet fører den historiske linjen tilbake til Haakon IV Haakonsson som ble født på Folkenborg i Eidsberg i 1204 av Inga fra Varteig og med Haakon Sverreson som far. Tidsskriftet har mange interessante notiser og artikler, og redaksjonen håper på god mottakelse og mange fremtidige bidrag.

Slektsbøker til salgs

Eidsberg Historielag og Folkenborg Museum har kjøpt inn et mindre opplag av bøker om slekter fra Askim, Eidsberg, Rakkestad og Skiptvet, som formodentlig er til salgs. Kontakt laget eller museet for ytterligere opplysninger.

Ny årbok fra Idd og Enningdalen

Stenhoggere, syklistere, patrisiere, husmenn, bygdehåndverkere, felespillere, skoleunger og soldater, samt en forfatterinne, en gitarmaker, en kontrollassistent og en skapsprenger er blant de som får sin historie på trykk i årets utgave av «Ida», Idd og Enningdalen Historielags årbok.

Årboka er den åttende i rekken på like mange år. På årets forfatterliste står i alt 30 personer. De byr på et variert innhold: Historien om en sølvbrudekrone fra 1700-tallet, AT-leir og flyktninger på Ystehede, baptister i Enningdalen og Norges første Folkets Hus på Liholt. Myrer og torvdrift blir behandlet, og nye kapitler blir ført til historien om krigene fra 1658 til Andre verdenskrigs slutt. Barndomsminner er alltid populær lesning, kombinert med faglige artikler om barnesko og om arkivarbeid.

Boka er på 128 sider, og med vakre bilder og stive permer koster den 200 kr. Den er å få kjøpt gjennom historielaget – ring undertegnede på tlf. 69 19 71 77, eller send en e-post til jens.bakke@iddehist.no.

Idd og Enningdalen Historielag, Jens Bakke

Kommunearkivet en døråpner til fortiden

Kommunearkivet i Fredrikstad kommune har i en brosjyre og på en forbillig måte orientert allmennheten om hvilke tjenester arkivet står for. Der kan vi lese at arkivet i tillegg til å oppfylle de krav arkivloven setter bl.a. kan hjelpe deg med:

finne ut mer om din eiendom, forske i din slekt, dokumentere din egen fortid, finne navnene på hvem du gikk på skole sammen med, fremskaffe kilde materiale til historiske artikler og publikasjoner og ikke minst – gi deg svar på hva som ble vedtatt i formannskap og kommunestyre siden 1937.

Arkivet er delt i to, dvs i dagligarkivet og fjernarkivet som blir beskrevet som en skattekiste. Fjernarkivet er kommunens sentrale depot for eldre og avsluttet arkivmateriale som oppbevares under rett temperatur og luftfuktighet til glede for nåværende og fremtidige generasjoner. I fjernarkivet oppbevares arkivsaker fra syv kommuner, nemlig Borge, Fredrikstad, Glemmen, Kråkerøy, Onsøy, Rolvsøy og Torsnes. Det er også plass til enkelte privatarkiver – alt i alt er det rom for ca 6000 hyllemeter med arkivsaker.

Du er sikkert klar over at alle kommuner har sitt arkiv – det er opp til deg å bruke det!

Direktemedlemmer og årsmøtet i 2009

Ifølge Østfold Historielags lover § 4, skal direktemedlemmer som ønsker å delta på lagets årsmøte, gi skriftlig melding om dette til fylkesstyret innen 1. januar. Direktemedlemmer har en kvote på 3 pr. 100 direktemedlemmer. Hvis flere enn kvoten på direktemedlemmer melder seg, foretar styret loddrekning blant de påmeldte.

Bokpris til lokalhistoriske publikasjoner og kildeutgivelser 2008

Vi minner om våre bokpriser – i statuttene står der bl.a. «skal inneholde historisk/kulturhistorisk materiale fra Østfold.» Komiteen som skal se på/lese publikasjonene og komme med innstilling til fylkesstyret, består i år av: Leder Ragnar Dahl, Thorbjørn Koch, Marius Hellerud, Gerd Fagerhøy og Lillian Therese Dybedahl.

Ta kontakt med en av ovenfornevnte eller Østfold Historielags kontor innen 31. desember, hvis du har eller vet om publikasjoner som bør være med i bedømmingen, eller om det er andre spørsmål i forbindelse med dette.

Møtekalender

Tune Historielag 2009

Tirsdag	7.02	18.00	Årsmøte, Lande bo- og servicesenter
Tirsdag	21.04	18.00	Medlemsmøte, Lande bo- og servicesenter
Søndag	23.08		Heldagstur

Torsdagsklubben:

Torsdager kl. 18.00 Tingstad:
08.01 – 05.02 – 05.03 – 02.04 – 06.05 – 04.06

Slektsgr.treff:

Torsdager kl. 18.00 Tingstad:
15.01 – 12.02 – 12.03 – 16.04 – 14.05 og 11.06.

Til medlemsmøtene tar vi med kopp og asjett.

Adresse: Lande bo- og servicesenter, Råkilvn. 35, Lande.

Lagenes kontaktperson i Østfold Historielags styre:

Aremark Historielag Gerd Fagerhøi
Askim Historielag Thorbjørn Koch
Berg, Rokke og Asak Historielag Jarle Heed
Borge og Torsnes Historielag Ragnar Dahl
Eidsberg Historielag Berit Hogseth
Fredrikstad Historielag Svein Skahjem
Foreningen Haldens Minder Gerd Fagerhøi
Hobøl Historielag Thorbjørn Koch
Hvaler Kulturvernforening Harald Thoresen
Idd og Enningdalen Historielag Jarle Heed
Kråkerøy Historielag Harald Thoresen
Marker Historielag Marit Egeberg Krog
Moss Historielag Harald Thoresen
Moss Ættehistorielag Harald Thoresen
Rakkestad Historielag Berit Hogseth
Rygge Historielag Dagfinn Uglestad Larsen
Rømskog Historielag Marit Egeberg Krog
Råde Historielag Dagfinn Uglestad Larsen
Sarpsborg Historielag Svein Skahjem
Skiptvet Historielag Thorbjørn Koch
Skjeberg Historielag Ragnar Dahl
Spydeberg Historielag Thorbjørn Koch
Trøgstad Historielag Gunnar Halstvedt
Tune Historielag Svein Skahjem
Varteig Historielag Berit Hogseth
Våler og Svinndal Historielag Gunnar Halstvedt

Nye medlemmer 11.04.2008 – 20.11.2008

Askim Historielag

Øivind Lysaker, Torget 14, 1830 ASKIM

Berg, Rokke og Asak Historielag

Jorunn og Bengt Fagerlie, Grønliå, 1782 HALDEN

Inger og Helge Haukedal, Billebakken Terr. 39, 1783 HALDEN

Aud Hofgaard, Marcus Thranes Pl. 2, 1776 HALDEN

Yngvar Holt, Fjeldstuen, Rokke, 1763 HALDEN

Berit og Per Høidal, Watvedtvei 3, 1782 HALDEN

Astrid og John Jacobsen, Oredalen, Rokke, 1763 HALDEN

Randi Jensen, Niels Stubbsgt. 3 B, 1776 HALDEN

Gerd Johnsen, Strupeveien 12 D, 1782 HALDEN

Marit Jørgensen, Busterudgt. 22 B, 1776 HALDEN

Ellen og Jan Kvamsdal, Fjellknattveien 1 a, 1785 HALDEN

Lisbeth og Steinar Moe, Langbrygga 5, 1767 HALDEN

Camilla Sivesind, Kjærlighetsstien 26, 1781 HALDEN

Liv Stenrød, Blåkklokkeveien 14, 1781 HALDEN

Eidsberg Historielag

Lis-Britt Erichsen, Myrenevn. 5, 1850 MYSEN

Arvid Kolstad, Storgt. 38, 1850 MYSEN

Birgit Grefslie Ruud og Erling Ruud, Lundsrudveien 14, 1880 EIDSBERG

Olaug Anita Ørka, Lislørudveien 210, 1880 EIDSBERG

Fredrikstad Historielag

Hilde og Eivind Jaren-Pedersen, Humleveien 6, 1619 Fredrikstad

Foreningen Haldens Minder

Bodil Beccer, M. Schweigaards gt. 2, 1778 HALDEN

Nils Johan Heide, Festningsgata 29, 1767 HALDEN

Anne-Lise, Levin, Sølvgata 18, 1767 HALDEN

Liv og Eivind Stai, Chr. Svendsens gt. 12, 1771 HALDEN

Morten Stegard, Skytterveien 6, 1769 HALDEN

Gro Rakeng Ullner, Sletteveien 22, 1785 HALDEN

Liv Irene Ystrøm, Statsråd Tanks gt. 12, 1777 HALDEN

Hobøl Historielag

Heidi Aasen, Tomter gård, 1825 TOMTER,

Magnhild Bærøe, Høvaguto 8, 3540 NESBYEN,

Magnhild Nibe Sollund, Riggesem, 1827 HOBØL

Idd og Enningdal Historielag

John Ljøner Andersen, Svenskegata 5, 1764 HALDEN,

Agnet Aunevik, Rishaugen, Idd, 1765 HALDEN,

Jørn Back, Asakveien 14, 1785 HALDEN

Inger Callesen, Hjortvej 33, 6400 SØNDERBORG, Danmark

Eva Carolusson, Bakke, Idd, 1765 HALDEN

Mette Engdahl, Fjeldly, rute 510, 1765 HALDEN
Miriam og Henning Engebretsen, Hovsveien 11, 1769 HALDEN
Paul Ragnar Enger, Enger Gård, 2015 LEIRSUND
Truls Wiel Graff, Olsokveien 15, 1727 Sarpsborg
Kari Hansen, Hasselveien 11, 1768 HALDEN
Tor Hernes, Stigveien 6, 1785 HALDEN
Siren og Fridtjof Jerve, Billebekken terrasse 9, 1783 HALDEN
Terje Christer Larsen, Løvåsen 25, 1796 KORNSJØ
Sissi Løchen, Skippergt. 4, 1767 HALDEN
Hedda Semstrøm og Ivar Torp, Skansen 5, 1796 KORNSJØ
Hilde og Øyvind Berg, Danseberget 41, 1792 TISTEDAL
Jorunn og Jan Berntsson, Kleva 101, 45494 BRASTAD, Sverige
Erna Karen Danielsen, Maiveien 4 C, 1793 TISTEDAL
Anne Mette Følkner, Rødsveien 69, 1781 HALDEN
Liv og Ole Grønlund, Vinneslia 24, 3057 SOLBERGELVA
Anne-Mette Flyvholm og Per Helme, Enerbakken 3 A, 1768 HALDEN
Anita Johansen, Vestveien 8, 1782 HALDEN
Thorbjørn Johansen, Valhall 29, 1782 HALDEN
Tor Øvind Lunde, Klepper, 1792 TISTEDAL
Håvard Thoreby, Iddeveien 47, 1769 HALDEN

Kråkerøy Historielag

Else Marie og Øvind Johnsen, Trolldalen 10, 1676 KRÅKERØY
Jan Tore Mathisen, Ulvedalen, 1672 KRÅKERØY
Sten Ingar Neseth, Enhusveien 35 B, 1679 KRÅKERØY
Hans Th. Øiseth, Goenveien 4, 1676 KRÅKERØY

Marker Historielag

Unni Degnes, Sørby, 1870 ØRJE
Jon Erik Frøne, Joneløkkveien 10, 1870 ØRJE,
Dag Olav Høgås, Tjernstubben 10, 1870 ØRJ,
Trond H.F. Kasbo, Dronningensgt. 42, 1723 SARPSBORG
Stian Fosland Ludvigsen, Thv. Buggesgt. 24 A, 3188 HORTEN
Astrid Julie Østby, Nils Olsson og Ylva Maria Olsson, Skogbrynet 7, 1870 ØRJE
John Trollsund, Gabelsgt. 9 oppg. A, 0272 OSLO

Moss Ættehistorielag

Lasse Brynildsen, Stengt. 8 A, 1531 MOSS

Råde Historielag

Torunn Bjørnstad Båtvik, Mosseveien 45, 1640 RÅDE
Jørgen Myhrer, Gamleveien 13, 1642 SALTNES
Yngvar Lundblad, Saltnes øst 1, 1642 SALTNES

Sarpsborg Historielag

Solbjørg Egeberg og Tormod Klemsdal, Gamle Bygdevei 176, 1284 OSLO
Liv Åsta Nielsen, Roald Amundsensgt. 43, 1723 SARPSBORG
Bjørge og Olav Råholdt, Løkkebergveien 41, 3000 DRAMMEN

Skiptvet Historielag

Liv og Erik Borgen, Bjørkveien 22, 1816 SKIPTVET

Harald Frorud, Storveien 35, 1816 SKIPTVET

Eli og Rolf Tveter, Koffeldveien 7, 1816 SKIPTVET

Skjeberg Historielag

Bent G. Andersen, Syrinveien 7, 1711 SARPSBORG

Helena Arnesen, Bodalsvei 49, 1742 KLAVESTADHAUGEN

Carmen og Finn Borgli, Fladebyveien 20, 1746 SKJEBERG

Lillian Therese Dybedahl, Halvorenge 2, 1747 SKJEBERG

Ingrid Johansen, Nordbergsvingen 2, 1738 BORGENHAUGE

Anne Margrethe Tangen, Grinerødveien 81, 1730 ISE

Spydeberg Historielag

Thor Hesleskaug, Haugenveien, Haugen, 1820 SPYDEBERG

Mona og Kjell Jørgenrud, Kirkeveien 5, 1820 SPYDEBERG

Magne Molle, Mørk Søndre, 1820 SPYDEBERG

Kari Thoresen og Ragnar M. Næss, Stasjonsgt. 34, 1820 SPYDEBERG

Trøgstad Historielag

Anne Grethe Ness, Sluppenveien 460, 1860 TRØGSTAD

Lorang Nyborg, Sirkelveien 20, 3184 BORRE,

Morten Skjønberg, Askimveien 197, Bakker Gård, 1860 TRØGSTAD

Kristin Øiseth, Bøen, 1970 HEMNES

Tune Historielag

Anna-Boel og Ketil Andersen, Myrstadveien 3 a, 1718 GREÅKER

Rolf Eriksen, Postboks 1134, 1705 SARPSBORG

Finn Magnussen m/frue, Færdersgt. 41, 1707 SARPSBORG

Sindre Marthinsen, Tunevannsveien 14, 1712 GRÅLUM

Marit og Bjørn Rikter Svendsen, Hasselveien 2, 1715 YVEN

Direktemedlem

Solbjørg Olsen, Fladebyåsen 9, 1798 AREMARK

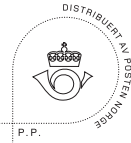
Polfarere i ættehistoriekomiteen

Østfold Historielags ættehistoriekomitee arrangerer slektstreff/grensetreff 31. januar 2009 kl 1200–1500 i Roald Amundens Minde. Tema: Polfarere: Roald Amundsen, Henry A. Larsen. Foredrag av Anne Jorid Pedersen. Det blir omvisning i museets utstilling. og anebytte for dem som ønsker: Roald Amundsens slektstre. Entre: kr. 100,-

---

B

NORGE

Returadresse: Østfold Historielag, Kasernegaten 47, 1632 Gamle Fredrikstad

---

Østfold Historielag

Kasernegaten 47, 1632 Gml. Fredrikstad
Tlf: 69 32 07 60 (kontoret er betjent
mandager kl. 1100–1600)

Faks: 69 32 07 44

E-post: post@ostfoldhistorielag.org

www.ostfoldhistorielag.org

Bankkonto: 7874 05 96704

Formann: Marit Egeberg Krog, Krog

Østre, 1870 Ørje. Tlf: 69 81 31 47,

mobil: 932 38 990

E-post: mækrog@yahoo.no

Meldingsbladet

Postboks 71, 1804 Spydeberg

Redaktør: Kjell Karlsen,

Tlf: 69 83 74 45, mobil 930 81 466

E-post: kjdkarls@online.no

Styrets sammensetning i 2008

Formann: Marit Egeberg Krog, Marker

Nestformann: Gunnar Halstvedt, Askim

Sekretær: Jarle Heed, Idd og Enningdal

Kasserer: Harald Thoresen, Kråkerøy

Styremedlemmer:

Berit Hogseth, Rakkestad

Svein Skahjem, Fredrikstad

Ragnar Dahl, Borge og Torsnes

Varamedlemmer:

1. Dagfinn Ugelstad Larsen, Råde

2. Thorbjørn Koch, Askim

3. Gerd Fagerhøy, Halden

Historielag tilsluttet Østfold Historielag

Aremark: Gunnar Arvesen, 69 19 94 34

Askim: Tor Idland, 69 88 23 21

Berg, Rokke og Asak: Tor Sørbrøden,
69 19 31 32

Borge og Torsnes: Arne Kristian Aarum,
915 73 133

Eidsberg: Jorun Garseg, 69 89 22 15

Fredrikstad: Svein Skahjem, 69 31 67 76

Foreningen Haldens Minder: Andreas V.
Ebeltoft, 69 17 50 78

Hobøl: Karen H. Brødholt, 69 92 20 56

Hvaler Kulturvernforening: Arnt-Otto
Arntsen, 404 07 367

Idd og Enningdalen: Jens Bakke, 69 19 71 77

Kråkerøy: Finn G. Engebretsen, 69 35 30 19

Marker.: Marit Egeberg Krog, 69 81 31 47

Moss: Kirsten Wiik, 917 00 024

Moss ÆtteHistorielag: Tor Vinje,
69 27 57 01

Rakkestad: Steinar Erthe, 69 22 36 44

Rygge: Knut Funderud, 69 26 68 18

Rømskog: Inger Johanne Taraldrud,
69 85 94 82

Råde: Inge Johansen, 69 28 48 02

Sarpsborg: Carl Einar Kure, 909 69 195

Skiptvet: Ole G. Solberg, 69 80 96 37

Skjeberg: Kjell Pettersen, 69 14 96 84

Spydeberg: Anne Sofie Hoff, 69 83 70 13

Trøgstad: Anne Haakaas, 69 82 64 22

Tune: Aslaug Barfelt, 69 14 16 18

Varteig: Kjell Lunde, 69 13 13 03

Våler og Svinndal: Einar Pedersen,
69 28 71 05

*Vi ønsker alle
god jul
og godt nytt år!*

ISSN: 0806-402X

Trykk: Nri Arktrykk, Mysen, tlf. 69 89 83 00